

A Moholy-Nagy Vizuális Modulok – a 21. század vizuális nyelvének tanítása című projekt eredményei

Kárpáti Andrea, Budapesti Corvinus Egyetem
MTA-ELTE Vizuális Kultúra Szakmódszertani Kutatócsoport vezetője

Bauhaus-pedagógiai elvek és módszerek a közoktatásban

Kutatási programunk neve: Moholy-Nagy Vizuális Modulok, jelzi kötődésünket a Bauhaus magyar mestereinek pedagógiai elveihez: az anyagok és technikák, formák és funkciók alapos megismerésén és kreatív alakításán alapuló, a kortárs technika és tudomány eredményeit integráló oktatási modellhez. Ez a pedagógiai örökség a Moholy-Nagy László Művészeti Egyetemen tovább él, de a közoktatás számára csoportunk értelmezte újra. A Bauhaus mesterei nem féltették a kézműves hagyományokat a géppel segített képzés módszereitől - mi is arra törekedtünk, hogy modul programjaink egyszerre fejlesszék a hagyományos és digitális kreativitást. Fontos volt számunkra a „tervezési gondolkodás” (*Design Thinking*) irányzata is, amely ma már a tudománytól a gazdaságig, az élet számos területén nyújt kereteket az alkotáshoz. Mintegy hetven publikációnk nagy része [kutatási honlapunkon](#) elérhető.

Legnagyobb eredményünk a vizuális kompetencia kutatás alapú fejlesztése, amely 21. században, melyet Új Képkorszaknak is neveznek, különösen fontos. Négy tantárgyi területet: a vizuális kommunikációt, vizuális média, környezetkultúra és a kortárs művészet tanítását leképező moduljaink, amelyeket [öt kézikönyvben](#), kipróbált, méréssel igazoltan hatásos oktatási programok. A Nemzeti Alaptantervben megfogalmazott követelményeket összevetettük az alapvető vizuális képességek (térsejtés, színpercepció, képi közlés és kreativitás) a hazai és nemzetközi szakirodalomban feltárt fejlesztési szintjeivel. A munka világában és a magánéletben egyaránt fontos, fejlesztendő képességeket és tudáselemeket és a megcélzott fejlődési szinteket így választottuk ki.

Fejlesztő programunk: az egy-egy témakörre fókuszáló, szabadon kombinálható modulok gyakorlatközelit alternatívát kínálnak a sokféle témát kevés idő alatt bemutató tananyagtervezéssel szemben. A modulok, melyek egy-egy tanév óraszámának felében valósíthatók meg optimálisan, a tanulói és iskolája igényei és lehetőségei szerint kombinálhatók, saját programmal

kiegészíthetők és egyéni fejlesztési utakat támogatva, a pályorientáció eszközei lehetnek.

Kutatás alapú fejlesztés

A Moholy-Nagy Vizuális Modulok, kutatásunk címével összhangban, a 21. század képi nyelvét tanítják. bemutatják a vizuális kommunikáció hagyományos és új műfajait, a vizuális média kreatív lehetőségeit, esélyeit és veszélyeit az életünkben, a környezetkultúra közvetlen életterületét humanizáló eszköztárát, és reflektálnak a kortárs képzőművészet, design, építészet és népi kultúra jelenségeire. A négy modul kidolgozását publikált tantervi kutatások előzték meg, amelyek segítségével feltártuk, rendszereztük és kritikai elemzésnek vetettük alá a hazai és jónéhány nemzetközi rajz / vizuális kultúra tantervi dokumentumot.

Nem valamiféle ideális művészetkép vagy az optimizmusunk: a jó módszerek mindenhatóságába vetett hit döntött az 5-6. osztályban kutatásunk elején heti 90, a 7.-11. osztályban heti 45 perces időkeret felhasználásáról, hanem *feltárt tényeken és ellenőrzött tapasztalatokon alapuló választás*. A feltétlenül fejlesztendő, a munka világában és a magánéletben egyaránt fontos (és az Új Képkorszaknak nevezett korunkban egyre fontosabb) képességeket és tudáselemeket így jelöltük ki. Moduláris felépítésű tananyagot fejlesztettünk, mert úgy véltük, a rendkívül szűkös időkeretben a tanítványait és iskolája, települése igényeit ismerő rajztanárnak kell eldöntenie, melyik témakört állítja előtérbe. A minden témát azonos súllyal szerepeltető tanterv mellett *az egy-egy témakörre fókuszáló modulok szabad kombinációja gyakorlatközelibb, jó alternatívát kínál*. Egy ilyen tananyagfejlesztési módnak hazánkban csak a reformpedagógiákban van hagyománya, mi remélhetőleg igazoltuk: jól megfér a Nemzeti Alaptantervben (a NAT-ban) is.

A pedagógiai modul-programok kialakításakor a NAT-ban megfogalmazott követelményeket összevetettük az alapvető vizuális képességek (térsejtés, színpercepció, képi közlés és kreativitás) a nemzetközi szakirodalomban feltárt képességrendszerével, az *Európai Vizuális Műveltség Keretrendszerben* szereplő

képességekkel és a hozzájuk kapcsolódó fejlesztő tevékenységekkel. Gyakorló pedagógusaink és kutatóink ezek alapján dolgozták ki a négy Moholy Modul pedagógiai programját és tanítási-tanulási programjait, amelyeknek bevalását mérőeszközökkel és megfigyelésekkel értékeltük, majd a bevált projektek kerültek a modulokat ismertető kézikönyveinkbe.

Fontos eredményeket hozott együttműködésünk a *Szegedi Tudományegyetem MTA-SZTE Képességfejlesztés Kutatócsoportjával*, amelynek tagjai támogattak bennünket képességtesztek fejlesztésében és értékelésében az általuk kidolgozott és működtetett eDIA online diagnosztikus rendszerben. A térszemlélet és vizuális kommunikáció képességeit mérő online tesztjeink elnyerték a digitális értékeléstől eleinte vonakodó hazai rajztanárok tetszését és hiteles mérőeszközöknek bizonyultak. A jövőben gyakorló környezetet is tervezünk az eDIA testvér alkalmazásában, az eLea rendszerben. Ez a két, minden hazai iskolában ingyenesen hozzáférhető rendszer interaktív, színes, hang alámondásos rendszer kiválóan alkalmas a vizuális befogadás képességeinek fejlesztő értékelésére, de új funkciókkal kiegészítve kreatív feladatok is megvalósíthatók bennük. Jelenleg is zajló doktori kutatásába vizsgálja munkatársunk, hogy hogyan.

Inspiráló és béklyózó hagyomány

Kutatócsoportunk tagjai között sok a fiatal, ezért még fontosabb számunkra a megújító hagyományörzés, az inspiráló elődök megismerése éppúgy, mint a szakmai fejlődés gátlóinak megismerése. Gyakran hallani, hogy a vizuális nevelésnek nincs Kodály-módszere, de ez szerintünk csak részben igaz. *Kodifikált, évtizedek óta velünk élő módszerünk kevés van, de értékes hagyományunk annál több.* Új szakmai lapunkban, mesterpedagógus műhelyünkben (amelyekről részletesen írunk a disszeminációról szóló jelentés szövegekben) folyamatosan dolgozunk inspiráló és vitatható örökségünk feltárásán egyaránt. A tantárgy oktatását évtizedekig meghatározó szaktekintélyek életművének kritikai áttekintése éppúgy a feladatunk, mint idősebb kortársaink, a nagy formátumú művész-pedagógusok életművének megismerése velük párbeszédben, műhelykörnyezetben, az alkotók gondolatainak formálódását követve.

A Moholy-Nagy Vizuális Modulok neve is jelzi kötődésünket a *Bauhaus magyar mestereinek pedagógiai elveihéz*: az anyagok és technikák, formák és funkciók alapos megismerésén és kreatív alakításán alapuló, ma „tervezési gondolkodásnak” nevezett irányzathoz. Ez a pedagógiai örökség a felsőoktatásban régóta jelen van, a Moholy-Nagy László Művészeti Egyetemen tovább él, de a közoktatás számára, úgy gondolom, a mi csoportunk értelmezte újra és terjeszti a Bauhaus magyar mestereinek örökségét. Kepes György, Moholy-Nagy László és Breuer Marcell – hogy csak a legismertebb Bauhaus-os magyar művész-tanárokat

említsen – nem féltette a kézműves hagyományokat a géppel segített képkalkotás módszereitől. Mi is arra törekedtünk, hogy modul programjaink egyszerre fejlesszék a hagyományos és digitális kreativitást. A Bauhausban együtt éltek a szabad és alkalmazott művészetek, mi is ilyen szinergiákra építünk. Publikációs listánk számos közleménye mutatja, hogyan.

Vizuális nevelés járvány idején: csoportunk támogatta szakmai közösségét

A járványban ellehetetlenült szakmai találkozások, elmaradt konferenciánk és mesterpedagógus műhelyfoglalkozásaink adták az ötletet, hogy hoztunk létre ezt az új módszertani lapot, amely egy-egy témát sokoldalúan áttekint a tematikus fókuszú lapszámokban, a rovatokban gyűlő cikkekkel pedig egy-egy vizuális terület kézikönyvévé válhat.

Kutatási honlapunkon kezdettől fogva megosztjuk pedagógiai és tanítási-tanulási programjainkat és a szabadon terjeszthető közleményeinket. Ezek és az idén megjelenő, egyenként is több száz oldalas, illusztrált és a korszerű tipográfiának hála (melynek alkotója is rajztanár és tipográfus iparművész, Bubik Veronika), jól kezelhető *kézikönyveink* segítik a járvány miatt továbbképzés nélkül maradt gyakorló tanárokat, és útmutatást adnak a kezdőknek.

Nemzetközi kapcsolatrendszert építettünk

Kutatásunk kezdetekor csak három-négy munkatársunk volt rendszeresen jelen a nemzetközi konferenciákon és publikált idegen nyelven. Ezen a területen jelentős áttörést értünk el, ezt igazolja publikációs jegyzékünk és konferencia előadásaink listája egyaránt. A fejlődést segítette saját alapítású rendezvény sorozatunk, a disszeminációs szövegeinkben jellemzett ELTE Művészetpedagógiai Konferencia társrendezvénye, az *ELTE Workshop for Arts Education*. Itt pedagógus kollégáink, akiknek nem természetes közege a konferenciázás, könnyen, hazai környezetben építhettek kapcsolatokat a nemzetközi szakma jeles képviselőivel.

Szakterületünk legjelentősebb nemzetközi eseménye, az InSEA (*International Society for Education through Art*) konferenciáin 2017-ben 5, 2018-ban 8 és 2019-ben 6 fő adott elő, akik komoly versenyben fogadtatták el absztraktjaikat. A 2021-es spanyolországi, online rendezvényre 6 kollégánk nyújtotta be előadás vázlatát. Számos fiatal kutató megtalálta az utat szűkebb szakterülete konferenciáira is, pl. *International Visual Literacy Association, European Association of Talent Development*). Nemzetközi bírálóink, 2016-17-ben Viola van Lanschot Hubrecht, a Holland Tantervfejlesztő Központ főmunkatársa, 2018-19-ben Mira Kallio-Tavin, a Helsinkiben működő Aalto Művészeti és Gazdasági Egyetem professzora tanácsaikkal segítették a sikeres részvételt.

Alapító tagja és 2020-2022 között elnöke vagyok a 2011-ben megalakult *European Visual Literacy Network*-nek, amely 21 országból 60 kutatót fog össze. A kutatók közül eddig 27 fő vett részt az ELTE Workshop for Arts Education-ön (öten plenáris előadóként). Ez a szakmai közösség készítette el és (kutatócsoportunk három tagja közreműködésével) tanulmánykötetben publikálta az *Európai Vizuális Műveltség Keretrendszer*t, amelyről számos közleményt írtunk, és Diederik Schönau-val két nemzetközi folyóirat különszámot szerkesztettünk (International Journal of Education through Art, Journal of Visual Literacy). A keretrendszerre alapozva készítették e kutató társaink saját vizsgálati területük képességstruktúráját.

Az innováció (és a harc tantárgyunk méltó körülményeiért) folytatódhat: kutató tanárok, doktorok

Kutatócsoportunk jó nevelő környezetnek bizonyult. Számos fiatal pedagógus, megismerve a kutató-fejlesztő munkát, úgy döntött, hogy a vizuális nevelés területéről választott témával PhD fokozatot szerez. Nagy örömünkre valamennyien kitarítottak terveik mellett, és a közös tantervi innováció és képességkutató program megvalósítása közben saját kutatói identitásukat is megtalálták.

Négy rajztanár képzettségű és a vizuális nevelés változatos színterein nagy gyakorlatot szerzett egyetemi oktató nyerte el a doktori (PhD) fokozatot. *Babály Bernadett* kutatásunk értékelési rendszerének egyik szerzője a térszemlélet fejlődéséről és iskolai fejlesztéséről készített értekezést ([kutatásának összefoglalója a doktori.hu oldalon](#)). *Bereczki Enikő* a pedagógusok kreativitás fejlesztő gyakorlatát és nézeteit kutatta ([doktori.hu oldala](#)). *Simon Tünde* témája a vizuális kommunikáció befogadói képességeinek vizsgálata volt, kutatásunk egyik fontos tesztorozatát ő készítette ([doktori.hu oldala](#)). *Értékelő csoportunk tagja volt Tóth Alisa* is, akinek témája a színpercepció és színértelmezés volt ([doktori.hu oldala](#)).

Négy kutató társunk a következő két évben védi meg disszertációját. *Biró Ildikó* doktorandusz a vizuális kommunikáció gyakorlatát fejlesztő feladatsorok készítése után az értékelő, digitális mérőeszközöket fejleszt, *Gaul-Ács Ágnes* doktorjelölt témája: a vizuális tehetség, *Klima Gábor* doktorandusz a STEAM – egy integratív modell a vizuális és természettudományos nevelésben elméletét és hazai gyakorlatát kutatja és alakítja. *Paál Zsuzsanna* doktorjelölt a vizuális nevelés új, a fejlesztési területek szintjeit képekkel illusztráló értékelési módszereket fejleszt, *Póczos Valéria* doktorjelölt a tervezéses gondolkodást fejleszti és értékeli az általános és középiskolai design pedagógiában. Munkájuk a kutatás alapú fejlesztés és a kutatást szolgáló, autentikus, fejlesztő értékelés eszköztárát gazdagítja.

Egy kivétellel valamennyien gyakorló pedagógusok. Sok éves oktatási tapasztalatukon alapul problémaérzékenységük, amelyet kutatói tudásukkal ötvözve kamatoztatnak a vizuális nevelés tudományos megalapozása érdekében. A négy PhD fokozatú kutató tanár már a pedagógusképzésben dolgozik, együtt kutatócsoportunk korábban fokozatot szerzett oktatóival. A doktorjelöltek mentor tanárként segítik országszerte a rajztanárok képzését, akárcsak mesterpedagógus fokozatot szerzett kutató társaink: Garamvölgyi Béla, Geisbühl Tünde, Gergelyné Kiss Melinda, Koczkáné Sárközi Iлона, Kugler Erika és Zele János.

Új, javarészt fiatal kutató tanárokból álló közösség szerveződött csoportunkban, amelynek egy része valószínűleg a jövőben is együtt marad, és pályázatot nyújt be módszertani munkája folytatásához. Ehhez kiváló bázist nyújtanak a vizuális nevelés területén a pedagógusképzéssel évtizedek óta foglalkozó, immár elismert kutatóhelyé vált vizuális nevelési tanszékek a Magyar Képzőművészeti Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen.

Kudarcaink is fontosak!

A tantervi innovációhoz kapcsolt beválás vizsgálatokban szereplő képességtesztek segítettek áttekinteni, *milyen fejlődésre számíthatunk* a csekély óraszámú és minden tantervi megújulással csökkenő oktatási térben mozgó Rajz / Vizuális kultúra tantárgy oktatásakor. Közleményeinkből kiderül, milyen nehéz a Nemzeti Alaptantervben szereplő képességfejlesztési célokat elérni még támogató iskolai környezetben, elkötelezett kutató tanárokkal is. Cikkeinkben őszintén bemutatjuk, milyen fejlődés érhető el szakkörök és egyéb tehetséggondozó lehetőségek nélkül, átlagos (nem speciális tantervű, nagyobb órásszámmal dolgozó) osztályokban, kizárólag a tantervi oktatásban.

A vizuális nyelv fejlesztésének jelenlegi órásszámai kutatásunk kezdete, 2016 szeptembere óta tovább csökkentek. A vizuális kompetencia nemzetközi sztenderdje, az Európai Vizuális Nevelési Referenciakeretben meghatározott képességek fejlesztésének minimálisan szükséges időigénye van. Ha ez nem áll rendelkezésre, a kiváló pedagógusok innovatív programja nem érhetik el a céljukat, csak részleges fejlesztés valósulhat meg. Hasonlóan fontos a tanár(tovább)képzés, amely meghatározza a pedagógusok módszertani kompetenciáját és nézetrendszerét.

Fontos eredmény, hogy a *vizuális kommunikáció és vizuális média modulunk jól fejlesztette a reziliens gondolkodást, és valamennyi modulunk kedvezően hatott a kreativitás és divergens gondolkodás fejlődésére*. Ha azonban azt szeretnénk, hogy jobb térszemléletű, finomabb színlátású, érzékenyebb műbefogadók legyenek a most felnövő gyermekek, nem sorvaszthatjuk el a vizuális nevelést.

Az új NAT-ban a tantárgy megszűnik a 10. osztályban – éppen akkor, amikor vizsgálataink szerint a téri képességek – a mérnöki, orvosi és több száz szakma műveléséhez nélkülözhetetlen képességcsoport intézményesen nem fejleszthető tovább. Vajon elvárható-e a családoktól, hogy átvesszik a fejlesztés megszervezésének és finanszírozásának feladatát? Vajon pótolhatók-e a téri képesség deficitjei a műszaki felsőoktatásban, ahol nincs rajzi felvételi, tehát az első egyetemi évben derül ki, képes-e mentális téri műveleteket végezni, teret leképezni a leendő tervező?

Sajnos, tantárgyunkkal kapcsolatban nem sikerült megszüntetnünk a „készségtárgy” megnevezést – amely egyébként egyetlen általam ismert nyelven és országban sem használatos, lefordíthatatlan anti-fogalom. Hogyan lehetne kevesek sajátja, fejleszthetetlen „készség” a vizuális nyelv mindennapi használata, amely nélkülözhetetlen magunk és környezetünk megformálásában és digitális eszközeink kezelésében, de a munka világában is?

Remélem, a most záruló kutatásban elért eredményeink alapot adnak a kutatói pályán elindult pedagógusainknak, hogy nagyobb hatással képviselhessék műveltségterületük érdekeit. Korunkat Új Képkorszaknak nevezik – remélem, a korszak eléri az iskolát.